

Πόλεμος εναντίον της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας

Γράφει ο: Raphaël Doan, καθηγητής κλασικής λογοτεχνίας

Μετάφραση: Ευάγγελος Δ. Νιάνιος

Πρέπει να κάψουμε την ελληνορωμαϊκή κληρονομιά; Αυτή η παράλογη ερώτηση δεν προέρχεται από ένα Βησιγόθο του 5ου αιώνα, αλλά από τα καλύτερα αμερικανικά πανεπιστήμια του 21ου αιώνα.

Καθηγητής Ρωμαϊκής ιστορίας στο Στάνφορντ, ο Dan-el Padilla Peralta, πιστοποίησε τι είναι για τους Αγγλοσάξονες οι κλασικοί, σε συνέδριο της Εταιρείας Κλασικών Σπουδών τον Ιανουάριο του 2019, με θέμα «ημιβρυκόλακες, ημικανίβαλοι». «Μακριά από το να είναι επιφανειακή η μελέτη της Αρχαιότητας», είπε, «η παραγωγή της λευκότητας βρίσκεται στα ίδια τα σπλάχνα των κλασικών». Και κατέληξε, χειροκροτούμενος: «Ελπίζω ότι η ύλη θα εξαφανιστεί και το συντομότερο δυνατό».

Όταν Πανεπιστημιακοί ζητούν να κάψουν την «Αντιγόνη» του Σοφοκλή με το μήνυμά της: «Γεννήθηκα για ν' αγαπώ και όχι για να μισώ» τότε μάλλον βιώνουμε μια επανεμφάνιση της βαρβαρότητας και τα περί υπεροχής των λευκών, ρατσισμού, κ.λπ. αποτελούν προφάσεις ή ψυχιατρικά περιστατικά...

Ο Padilla δεν είναι μόνος του σε αυτή τη σταυροφορία. Για έναν άλλο καθηγητή του Στάνφορντ, Ian Morris, «Η Κλασική Αρχαιότητα είναι ένας ευρωαμερικανικός ιδρυτικός μύθος. Θέλουμε πραγματικά κάτι τέτοιο;» Η Johanna Hanink, αναπληρώτρια καθηγήτρια κλασικών γραμμάτων στο Brown University, βλέπει στη διδασκαλία «ένα προϊόν και συνεργό της λευκής υπεροχής». Η Donna Zuckerberg, κλασική και ιδρύτρια του ιστότοπου *Eidolon*, αναρωτιέται αν μπορούμε να σώσουμε μια «διδασκαλία που ιστορικά ενέχεται στον φασισμό και την αποικιοκρατία, και η οποία συνεχίζει να συνδέεται με την λευκή υπεροχή και το μισογυνισμό».

Οι αρχαίοι; -Τοξικοί!

Λογική κατάληξη: μια τακτική στήλη στον ιστότοπό της με σύνθημα «φωτιά στα πάντα» μια κοινή έκφραση αυτού του κινήματος. Με λίγα λόγια, συνοψίζει η Nadhira Hill, υποψήφια διδάκτωρ στην ιστορία της τέχνης και την αρχαιολογία στο Πανεπιστήμιο του Μίσιγκαν, «οι κλασικοί είναι τοξικοί».

Φυσικά δεν είναι η πρώτη επίθεση που υφίστανται οι σπουδές των αρχαίων. Αλλά είναι πρωτόγνωρος ο καμικάζι χαρακτήρας της – από ειδικούς στην Αρχαιότητα – και από τη ρητή καταστροφική τους φιλοδοξία.

Για μεγάλο χρονικό διάστημα, η δημόσια συζήτηση για το ενδιαφέρον αυτών των μελετών, κρυσταλλωμένο στο ζήτημα της διδασκαλίας των λατινικών και ελληνικών, επικεντρώθηκε στη χρησιμότητα αυτών των επιστημών. Στον 19ο, τον 20ο ή τον 21ο αιώνα, είναι ακόμη απαραίτητο να μελετούμε αυτούς τους πολιτισμούς που πέθαναν πριν από δύο χιλιετίες; Δεν έχουν οι μαθητές μας καλύτερα πράγματα να μάθουν; Δεν άλλαξε ο κόσμος;

Τελικά, κάποιοι τα είδαν κατάλληλα για την ελίτ, την αστική τάξη, τους σνομπ, ακριβώς επειδή τους φαίνονταν περιττά. Ωστόσο, ακόμη και μεταξύ των αντιπάλων των λατινικών και των ελληνικών, υπήρχε ευγενής σεβασμός: τα θεωρούσαν περιττά, αλλά κανείς τους δεν είχε σκεφτεί ότι έχουν επιζήμια επιρροή. Το πολύ, συζητούσαν για τη φύση της σύνδεσής μας με αυτούς τους αρχαίους πολιτισμούς.

Αντιμέτωποι με εκείνους που έβλεπαν στους Έλληνες και τους Ρωμαίους την πηγή μιας μεγάλης παράδοσης της οποίας ήμασταν οι κληρονόμοι, και που άξιζε να μελετηθεί ως τέτοια, άλλοι επιβεβαίωσαν να ενδιαφερόμαστε γι' αυτούς, αντίθετα, όπως για τους πλούσιους χαμένους κόσμους, διαφορετικούς από τον δικό μας, και γι' αυτό εξίσου ενδιαφέροντες, γιατί είναι πολύ εξωτικοί.

Μεταξύ των πρώτων, η πιο σημαντική γαλλική μορφή ήταν η Jacqueline de Romilly, η οποία αφιέρωσε το μεγαλύτερο μέρος της καριέρας της στην υπεράσπιση μιας «συγκεκριμένης ιδέας της Ελλάδας» που ενδέχεται να εμπνεύσει τον σύγχρονο κόσμο. Στο στρατόπεδο απέναντι, υπάρχουν μελετητές όπως ο Jean-Pierre Vernant και ο Paul Veyne, που ευχαριστούνται να αποκαλύπτουν την περίεργη ζωή των αρχαίων κόσμων. Αλλά αυτή η πνευματική αντίθεση, εξάλλου απόλυτα φιλική, εξαφανιζόταν σε ένα σημείο: όλοι συμφωνούσαν να υπερασπιστούν το ύψιστο ενδιαφέρον της μελέτης των κλασικών πολιτισμών, και κανένας δεν τη θεωρούσε επικίνδυνη.

Ο νέος πόλεμος που μαίνεται στην Αμερική είναι διαφορετικός. Πρόκειται για ειδικούς στην Αρχαιότητα, που έχουν αφιερώσει τη ζωή τους σε αυτές τις σπουδές, και παρόλα αυτά τις καταδικάζουν και φιλοδοξούν να τις δουν να καίγονται. Καθώς αυτό που εμφανίζεται στα πανεπιστήμια των Ηνωμένων Πολιτειών εμφανίζεται

συχνά σε μας λίγο αργότερα, είναι ενδιαφέρον να αναζητήσουμε τους λόγους μιας τέτοιας καταστροφικής μανίας.

Τα κίνητρα

Τα κίνητρα αυτών των ακτιβιστών ερευνητών δεν είναι πάντα απόλυτα σαφή, αλλά μπορούμε να εντοπίσουμε δύο βασικά.

1) Σύμφωνα με αυτούς, η μελέτη του ελληνορωμαϊκού κόσμου εξυπηρετούσε άδικες καταστάσεις: η μίμηση της αρχαιότητας δικαιολόγησε, μέσω των αιώνων, τη δουλεία, τον αποικισμό, τον ρατσισμό, τον φασισμό, τον ναζισμό, την «λευκή κυριαρχία», και μάλιστα πρόσφατα τις ταραχές στο Καπιτώλιο.

2) Βαθύτερα, ο ίδιος ο ελληνικός και ο ρωμαϊκός κόσμος δεν θα είχαν τίποτα αξιοθαύμαστο, καθώς ήταν δουλοκτητικοί, μισογύνηδες, προήγαγαν την ανισότητα, και δεν αξίζουν πλέον προσοχή, αν όχι λιγότερη, από άλλους αρχαίους κόσμους.

Πρώτο αποτέλεσμα: με την εξήγηση ότι ο κόσμος μας δεν είχε καμία σχέση σύνδεσης με τους Έλληνες και τους Ρωμαίους και ότι αυτοί οι πολιτισμοί δεν είχαν κανένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον, ορισμένοι ερευνητές έχουν βυθιστεί σε πραγματική υπαρξιακή κρίση.

Ο Matt Simonton, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Αριζόνα, εξηγεί ειλικρινά ότι « πρόσφατα αναρωτήθηκα έντονα γιατί διδάσκω ιστορία της αρχαίας Ελλάδας». Υπενθυμίζει με τον τόνο του προφανούς ότι όχι για να «αποκαλύψω έναν υποτιθέμενο συνεχή δεσμό» μεταξύ της αρχαίας Ελλάδας και της «σύγχρονης Δύσης» (μια έκφραση που απορρίπτει). Προσθέτει ότι δεν είναι ούτε για «την εξερεύνηση της ανωτερότητας ορισμένων πολιτισμών από άλλους».

Εν ολίγοις, δεν είναι επειδή οι Αρχαίοι είναι πρόγονοί μας, ούτε επειδή ήταν ιδιαίτερα λαμπροί. Γιατί λοιπόν μελετά την ελληνική ιστορία; Αμήχανη απάντηση: «Δεν μπορώ να το διατυπώσω ρεαλιστικά». Ορισμένοι ειδικοί προσπάθησαν, με καλή πρόθεση, να σπάσουν τους δεσμούς που θα μπορούσαν να ενώσουν την Αμερικανική ακροδεξιά με την Αρχαιότητα: για παράδειγμα, προσπάθησαν να δείξουν ότι οι αρχαίοι κόσμοι δεν ήταν πρότυπα «λευκής κυριαρχίας».

Τσεκούρι!

Μια αξιέπαινη προσπάθεια που, ωστόσο, τους ώθησε να αντιστρέψουν τις υπερβολές, για παράδειγμα προσπαθώντας να αποδείξουν ότι η πολυχρωμία των αρχαίων αγαλμάτων αποτελούσε σύμβολο της μη λευκότητας που σκόπιμα κρύβονταν από ιστορικούς της σύγχρονης τέχνης.

Άλλοι, όπως η Βρετανός ιστορικός Mary Beard, επέμειναν στα χαρακτηριστικά του ανοίγματος προς τον άλλο του ρωμαϊκού κόσμου, προκειμένου να καταπολεμήσουν την εκμετάλλευσή τους από τους σύγχρονους ξενοφοβικούς. Εν ολίγοις, οι κλασικιστές σκέφτηκαν να σώσουν την ύλη τους, και τον ελληνορωμαϊκό κόσμο μαζί του, δείχνοντας ότι η ακροδεξιά έκανε λάθος να αναζητήσει ένα μοντέλο πολιτισμού σ' αυτόν.

Ωστόσο, το πιο ριζοσπαστικό αντικείμενο αυτών των ερευνητών δεν είναι να σώσει την Ελληνορωμαϊκή Αρχαιότητα, αλλά να την εξαφανίσει. Σύμφωνα με τον Dan-el Padilla Peralta, ο ίδιος ο σκοπός της εμπλοκής του είναι να «σπάσει με τσεκούρι» την ιδέα ότι ο πολιτισμός μας είναι ο κληρονόμος του ελληνορωμαϊκού κόσμου.

Η προσωπική του πορεία, ωστόσο, μοιάζει με αξιοκρατικό παραμύθι, προς τιμήν των κλασικών σπουδών: ένας νεαρός μαθητής, γιος παράνομων μεταναστών χωρίς έγγραφα, ξεχώρισε από τους καθηγητές του και προωθήθηκε στον ακαδημαϊκό κόσμο από την αγάπη του για τα λατινικά, τα ελληνικά και την αρχαία ιστορία. Το πρώιμο έργο του επικεντρώθηκε στη ρωμαϊκή γερουσιαστική τάξη, ένα θέμα από τα πλέον παραδοσιακά. Αλλά μια ωραία μέρα, εξηγεί, ένιωσε την ανάγκη «αποδόμησης του πλαισίου της λευκής υπεροχής στο οποίο είχαμε κλειδωθεί τα κλασικά γράμματα και εγώ. Έπρεπε να ασχοληθώ ενεργά με την από-αποικιοποίηση του μυαλού μου».

Στην πράξη, και πέρα από τα συνθήματα που καλούν «κάψτε τα πάντα», σε τι συνίσταται αυτή η προσπάθεια; Πρώτον, οι υποστηρικτές της υποστηρίζουν την εγκατάλειψη ακόμα και του όρου κλασικοί καθώς και των εξειδικευμένων τμημάτων που αφιερώνονται σ' αυτούς. Εάν πιστεύεται, θα πρέπει να υπάρχουν μόνο τμήματα ιστορίας, γλωσσολογίας ή αρχαιολογίας, χωρίς ιδιαίτερη κυριαρχία του ελληνορωμαϊκού πολιτισμού. Επειδή αυτή είναι η άλλη φιλοδοξία: να σπάσουν την υπεροχή των Ελλήνων και των Ρωμαίων, να τους αντικαταστήσουν με τη μελέτη άλλων λεγόμενων «αόρατων» λαών: Νουμιδιανοί, Φοίνικες, Καρθαγένιοι, Χετίτες...

Κατά συνέπεια, αυτοί οι ερευνητές αρνούνται να απαιτήσουν καλή γνώση των αρχαίων ελληνικών και των λατινικών στους φοιτητές τους. Η Κάθριν Μπλουίν, αναπληρώτρια καθηγήτρια της ρωμαϊκής ιστορίας στο Πανεπιστήμιο του Τορόντο, ζήτησε να εγκαταλειφθεί η «ορθοδοξία ότι όλοι οι κλασικιστές θα πρέπει να έχουν φιλολογικό επίπεδο γνώσης αυτών των δύο γλωσσών», λέγοντας ότι υπήρχε «βία» και «σκληρότητα» περίμενε τους μελετητές κλασικών γραμμάτων για να γνωρίζουν καλά τα Λατινικά και τα Ελληνικά τους με την αιτιολογία ότι η λατινική εκδοχή συνιστούσε «αποικιακή κληρονομιά».

Μπορούμε να φανταστούμε ότι εξαιρούμε τους ερευνητές μαθηματικών από την εξάσκηση της άλγεβρας, με το πρόσχημα ότι θα είχε διδαχθεί και σε αποικιακά σχολεία;

Φαντάζεστε να εξαιρούνται οι μαθηματικοί από τη γνώση της άλγεβρας, με το πρόσχημα ότι είχε διδαχθεί και σε αποικιακά σχολεία; Αλλά ανεξάρτητα, ο στόχος είναι να περιθωριοποιήσουμε τις κλασικές γλώσσες, πιθανώς υπέρ άλλων γλωσσών των αρχαίων κόσμων, και ελάχιστα μετράει αν καμία από αυτές δεν έχει τόσο πλούσια και άφθονη λογοτεχνία, όπως η ελληνική και η λατινική.

Τέλος, ο απώτερος στόχος είναι να γίνει αυτή η διδασκαλία τόπος αμφισβήτησης και έκφρασης για « κοινότητες που υποτιμήθηκαν από αυτήν στο παρελθόν». Για παράδειγμα, κάνοντας τα αρχαία κείμενα εργαστηριακό πεδίο για την « κριτική θεωρία φυλών » ή για « στρατηγικές μαχητικής οργάνωσης».

Στην πραγματικότητα, αυτό σημαίνει ότι η φιλοδοξία είναι κατά κύριο λόγο φυλετική: « Όταν οι άνθρωποι σκέφτονται τους κλασικούς, λέει ο Padilla, θέλω να σκέφτονται ανθρώπους με χρώμα ». Αλλά αν αυτό δεν λειτουργεί, προειδοποιεί, θα είναι απαραίτητο να καταργηθεί εντελώς η διδασκαλία. « Θα ξεφορτωθώ εντελώς τα κλασικά γράμματα», λέει ο Walter Scheidel, άλλος ιστορικός του Στάνφορντ, «δεν νομίζω ότι πρέπει να υπάρχουν ως ακαδημαϊκό πεδίο».

Προς το παρόν, αυτοί οι μαχητές ερευνητές δεν κατάφεραν να καταστρέψουν τα κλασικά τμήματα των αμερικανικών πανεπιστημίων. Αλλά έχουν επηρεάσει πολύ το περιεχόμενο των μαθημάτων που διδάσκουν και την έρευνα σ' αυτά.

Τον περασμένο μήνα, το Πανεπιστήμιο του Wake Forest στη Βόρεια Καρολίνα ανακοίνωσε ότι όλοι οι φοιτητές του τμήματος θα αναγκαστούν τώρα να παρακολουθήσουν ένα μάθημα που καλείται «οι κλασικοί πέρα από τη λευκότητα», το οποίο θα επικεντρωθεί στην «προκατάληψη σύμφωνα με την οποία οι Έλληνες και οι Ρωμαίοι ήταν λευκοί, στη φυλή στις ελληνορωμαϊκές κοινωνίες, στο ρόλο των κλασικών στη σύγχρονη φυλετική πολιτική και στις μη λευκές προσεγγίσεις στα κλασικά γράμματα». Σταδιακά, η διδασκαλία της ελληνικής, της λατινικής και της αρχαίας ιστορίας στα αμερικανικά πανεπιστήμια υποτιμάται, ελαχιστοποιείται και εκτρέπεται, στο όνομα της ασυμβίβαστης ηθικής καθαρότητας.

Είναι αδύνατο, για τον εξωτερικό παρατηρητή, να μην δει ένα παραλήρημα σε αυτήν την επίθεση κατά κανόνα ενάντια στις κλασικές μελέτες. Το να θέλουμε την απαγόρευση της διδασκαλίας της ελληνικής και της λατινικής με πρόσχημα ότι οι φασίστες πρόβαλαν αρχαία κείμενα – όπως όλες οι δυτικές κοινωνίες από τον Μεσαίωνα, σε όλους τους τομείς και σε όλες τις εποχές – είναι αρκετά παράλογο: από την άποψη αυτή, ούτε ο Ρουσσώ ούτε η Γαλλική Επανάσταση έπρεπε να τιμούνται, οι οποίοι έκαναν τις αρχαίες δημοκρατίες σαφείς πηγές έμπνευσης. Οι μεσαιωνικές μελέτες θα μπορούσαν επίσης να απαγορευτούν, αφού οι Αμερικανοί δεξιόι ισχυρίζονται ότι είναι ιππότες σταυροφόροι.

Είναι επίσης γελοίο να θεωρούμε προβληματική τη μελέτη της αρχαίας φιλοσοφίας, επειδή τα κείμενα του Αριστοτέλη κάποτε χρησιμοποιήθηκαν για να δικαιολογήσουν

την αμερικανική δουλεία. Αλλά η πραγματική βάση αυτής της ιδεολογίας πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη, επειδή είναι πιο διαδεδομένη και λιγότερο υπερβολική: είναι η ιδέα ότι ο ελληνορωμαϊκός πολιτισμός είναι μόνο μια ιστορική εποχή μεταξύ άλλων, ούτε περισσότερο ούτε λιγότερο σημαντική για εμάς απ' ό,τι η φεουδαρχική Ιαπωνία ή η Αυτοκρατορία των Ίνκας.

Ωστόσο, εάν η μελέτη της κλασικής αρχαιότητας είναι, στη Δύση, πιο απαραίτητη από άλλες, είναι ακριβώς επειδή οι κοινωνίες μας χτίστηκαν, δια μέσου των αιώνων, σε σχέση με αυτό το πρότυπο πολιτισμού: μεσαιωνικοί βασιλιάδες ήθελαν να αναδημιουργήσουν τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία με τον νεοκλασικισμό του 18ου αιώνα, μέσα από τη διαμάχη μεταξύ των Αρχαίων και των Εκσυγχρονιστών του Μεγάλου Αιώνα ή από την προσευχή στην Ακρόπολη του Ερνέστου Ρενάν.

Εάν τα κλασικά γράμματα είναι σημαντικά, είναι επειδή οι κοινωνίες μας, οι λογοτεχνίες μας, η πολιτική μας ζώη χτίστηκαν με ρητή αναφορά στον ελληνικό και ρωμαϊκό πολιτισμό, οι οποίοι παραμένουν πανταχού παρόντες στη φαντασία μας, σε αντίθεση με την αρχαία Ασσυρία ή την Αίγυπτο.

Πρέπει λοιπόν να ελπίζουμε ότι τα δικά μας πανεπιστήμια αντιστέκονται στην αμερικανική επιρροή σε αυτό το θέμα. Είδαμε ήδη ότι μια παράσταση, οι Ικέτιδες του Αισχύλου, λογοκρίθηκε στη Σορβόνη, στο όνομα του παραστρατημένου αντιρατσισμού, ενώ ο σκηνοθέτης του, Philippe Brunet, επιδίωξε μόνο πιστότητα στην αρχαία θεατρική παράδοση.

Τα λατινικά, τα ελληνικά και η λογοτεχνία τους είναι ήδη αρκετά παραμελημένα σήμερα· οι ώρες διδασκαλίας περιορίζονται για οικονομικούς λόγους και η σοβαρή εκμάθηση των αρχαίων γλωσσών τείνει να αντικατασταθεί από πολυατομεακές δραστηριότητες, ώστε δεν χρειάζεται επιπλέον μια αβάσιμη και ειλικρινά ηλίθια ηθική καταδίκη.

Πρώτη δημοσίευση: <https://www.lefigaro.fr/vox/histoire/non-l-antiquite-n-etait-pas-raciste-20210311> στις 11/03/2021 με τίτλο:

Ces historiens de l'Antiquité qui haïssent l'Antiquité (Αυτοί οι Ιστορικοί της Αρχαιότητας που μισούν την Αρχαιότητα).

Αναδημοσίευση: <https://cognoscoteam.gr> στις